

Мелвил Дюи – Едисон на американското и световното библиотекознание

(По случай 160 години от рождението му)

(1851 – 1931)

Мария Младенова

В историята на американското библиотечно дело няма друга личност, която е получила толкова голяма известност и признание заради многостранните си приноси за неговото възходящо развитие. Затова с основание и до днес го наричат „патриарх“ на американското библиотекознание. Много често го наричат и „сеячът“, защото семената, които посява в полето на библиотечната нива, продължават да дават богати плодове.

Неслучайно ежегодната награда „Библиотекар на годината“, присъждана от Американската библиотечна асоциация (АЛА), носи неговото име.

Истински основоположник и реформатор, Дюи оставя дълбоки следи в развитието и на световното библиотекознание.

Ярка и нестандартна личност, той пораждава не само със своята безгранична енергия (наричали са го „човекът динамо“), с предаността на делото и с таланта си на удивителен организатор, но и с дарбата си да мисли модерно и да предусеща бъдещето на всичко ново, свързано с библиотеките. Затова той по право се нарежда сред най-колоритните строители на библиотечното дело в света от втората половина на XIX и началото на XX век.

Мелвил Дюи е издънка на старинна фамилия, водеща началото си от преселника-мисионер Томас Дюи, заселил се в щата Масачузетс през 1630 г. Баща му имал магазин в градчето Адамс Център, щата Ню Йорк, където се родил и синът му Мелвил на 10.XII.1851 г. Магазинът не носел голям доход и в детските и юношеските си години Мелвил се възпитавал на уважително отношение към парите.

Първите 22 години от живота на Дюи са период на подготовка, в които няма нищо необикновено. Той завършва лицей в родното си място (1866), учителства две години (1868–1869), готви се за постъпване в колеж (1869–1870) и получава висшето си образование в Амхърсткия колеж (1870–1874). От особено значение за неговия по-нататъшен живот са учителските години, които му помагат да изясни педагогическите задачи на библиотеките и да формулира концепцията си за ролята на публичните

библиотеки в развитието на съвременното общество. През този период той работи усилено върху самообразованието си и върху систематизиране на знанията си.

В края на университетските си години младият Дюи се проявява като динамична, всестранно развита творческа личност с твърд характер, огромна работоспособност, целеустременост в постигането на далечни цели, строга самодисциплина и самоконтрол.

Вторият най-съществен период от живота на Дюи (1874–1906) е този, през който той творчески работи в различни области на библиотечното дело. През този 32-годишен период Дюи променя работното си място само 4 пъти: първите две години (1875–1876) е асистент-библиотекар и директор на библиотеката при Амхърсткия колеж, следващите 7 години (1876–1883) прекарва в Бостън, където работи главно в помощ на библиотеките, шестте години след тях (1883–1889) е директор на библиотеката при Колумбийския колеж в Ню Йорк и професор по библиотечно дело в библиотечното училище при колежа, а през последните 17 години (1889–1906) е директор на Нюйоркската публична библиотека в Олбани и на Държавното библиотечно училище при Нюйоркския университет в същия град. През 1905 г. настъпват сътресения в живота на Дюи, които го принуждават да се оттегли изцяло от активната си библиотечна дейност. С това фактически завършва вторият творчески период в живота му. Причините за неговото оттегляне са много, но най-важната между тях е решителното му сблъскване с рутината и завистта, породени от неговата огромна популярност в Америка и в Европа.

Би трябвало да се очаква, че Дюи ще потърси спокоен живот, че неговият последен период ще протече тихо и безгрижно в почивка след така щедро изразходваните физически и умствени сили дотогава. Това е било напълно възможно, тъй като е бил материално осигурен от доходите на новите издания на Десетичната класификация. Но той е творец и такъв остава до последния си ден. Умира внезапно на Коледа на 80 години (26.XII.1931) в Хайландс Коунти, Флорида. Погребан е в Лейк Плесид, щата Ню Йорк.

Работейки като библиотекар в колежа в Амхърст, се оформя идеята на Дюи за създаване на класификационна система, която да осигури бързо и лесно намирането на книги по всеки въпрос благодарение на систематичното им групиране на лавиците по съдържание.

Първото издание на създадената от него Десетична класификация (1876) включва около хиляда деления и е в обем от 42 стр. Създавайки таблиците за практическите

нужди на своята библиотека, Дюи не подозира, че след време тя ще му донесе световна известност.

На първата международна конференция на библиотекарите (Лондон, 1877), в която участват 219 делегати от 9 страни, Дюи представя за пръв път създадената от него ДКД пред широк кръг от библиотекари. Много от делегатите се отнасят към нея с недоверие, други – с неприязън, а трети я наричат гениална.

Известният английски специалист по история на класификациите Бервик Сайърс си спомня, че още при първото издание ДКД му направила впечатление като твърде сложна. Той отбелязва също, че класификацията се е появила точно на място по времето на най-интензивното развитие на публичните библиотеки в САЩ и е съдействала за въвеждане на свободния достъп до фондовете, който според Б. Кастър – дългогодишен редактор и ръководител на отдела на ДКД към Библиотеката на Конгреса, е най-големият принос на САЩ в библиотекознанието и демократизирането на библиотеките.

1895 г. е особено важна за бъдещото разпространение на ДКД и в Европа. През същата година в Брюксел е създаден Международният библиографски институт (МБИ), а неговите основатели – белгийските юристи и библиографи Пол Отле (1868–1944) и Анри Лафонтен (1853–1943), си поставят грандиозната задача да създадат световен библиографски репертоар, включващ всички печатни произведения в света, издадени от началото на книгопечатането до края на XIX в. Но за него им е необходима и подходяща библиотечна класификация, по която да систематизират масива от документи. Изборът им се спира на Класификацията на М. Дюи, получила широко разпространение в библиотеките на САЩ.

В резолюцията на първата международна конференция на библиографите, проведена на 14.IX.1895 г., е записано: „Конференцията смята, че Десетичната класификация дава напълно удовлетворителни резултати от гледна точка на международната практика“ (1).

По време на конференцията в телеграма до М. Дюи Пол Отле му съобщава: „Десетичната класификация е единодушно приета. МБИ Ви провъзгласи за почетен член“ (2).

Когато предстои публикуването на първото пълно издание на брюкселския вариант на ДКД, Отле и Лафонтен отново възобновяват обширната си кореспонденция с Дюи, който още в началото на контактите им отстъпва на МБИ авторските си права за изданията на френски език, както и средствата, получени от продажбата им.

Докато е жив Дюи, таблиците претърпяват 12 издания, като при всяко следващо обемът им значително нараства.

През 1922 г. Дюи предава авторските си права на ДКД на Lake Placid Club Educational Foundation. За издаването и разпространението на ДКД е основано издателство Форест-прес, което през 1988 г. е включено в състава на OCLC. От 1923 г. цялата работа по ДКД се осъществява от редакция, намираща се в Библиотеката на Конгреса на САЩ.

Днес ДКД заема първо място в света по брой на преводите и по брой на страните, които я използват – 135, в това число и в националните библиографии на около 60 държави. Около 85% от всички библиотеки в САЩ и Канада класифицират своите фондове (книги, периодика, филми, картини и др.) по ДКД. Тя се ползва и в централизираната каталогизация, която се осъществява от Библиотеката на Конгреса от 1900 г. по идея на М. Дюи и продължава и до днес.

ДКД е преведена на около 40 езика, сред които на арабски, гръцки, датски, иврит, испански, италиански, норвежки, руски, турски, фарси, френски, хинди, японски и др.

ДКД е първата класификационна система, чиито таблици се изготвят с помощта на специално създадена компютърна програма, поради което от 1993 г. нейното 20-то пълно издание се публикува в електронна форма и на компакт диск, който може да се използва в персонален компютър, а 21-то издание (2003) е и на CD-ROM. То се състои от 4 респектиращи тома, чийто обем е около 4000 страници.

Много водещи специалисти в областта на библиотечната класификация твърдят, че ДКД е най-добрата библиотечна класификация, създадена досега в света.

През многовековната история на библиотеките в тях са работили стотици забележителни личности (преди всичко писатели и поети, философи и богослови, учени, сред които и немалко математици), но едва през 1876 г. на 25-годишния учител по математика М. Дюи му хрумва идеята да обяви библиотечната работа за самостоятелна професия, библиотекарите – за специалисти, които са обединени от общи цели и интереси.

1876 г. е особено динамична и успешна за Дюи. Той развива активна дейност, насочена към осъществяване на идеята му, която той лансира за първи път в библиотечната история – за общественото утвърждаване на библиотечната професия чрез обединяването на библиотекарите в свой собствен професионален съюз. За да постигне целта си, Дюи организира първия библиотечен конгрес в света (Филадельфия,

1876) по случай 100-годишнината от приемането на Конституцията на САЩ, като поема за своя сметка всички организационни разходи.

Въпреки че е най-младият сред участниците, Дюи успява да обедини усилията на съвременниците си и конгресът се превръща в учредителен за създадената Американска библиотечна асоциация (АЛА). С основание той е записан под № 1 в регистрите ѝ, като поема и секретарската длъжност, която изпълнява безплатно в продължение на 15 години (1876–1890), и е бил неин президент само два пъти – през 1890–1891 и 1892–1893 г.

По свидетелства на негови съвременници през тези години Дюи подпомага АЛА със собствени средства, когато тя изпада в материални затруднения. Така Дюи поставя началото на първата в света браншова библиотечна асоциация, която през 2011 г. отбеляза своята 135-та годишнина. През този период тя се утвърди като най-старата, най-авторитетната и най-влиятелната библиотечна асоциация в света, която е и лидер в живота не само на американската, но и на световната библиотечна общност.

Създавайки АЛА, Дюи става създател и на професията ни, като често подчертавал, че „успешната библиотечна кариера зависи от три неща – характера, специалните знания и опита”. Формулирайки пръв в света педагогическата същност на професията ни, той ѝ посвещава целия си живот на истински реформатор.

През 1877 г., по време на посещението си в Англия, той оказва съдействие и на английските си колеги за създаването на Английската библиотечна асоциация.

През 1876 г. Дюи създава и първото в света библиотечно списание „Library Journal”, което сам редактира и в което публикува поредица от статии, посветени на професията и на проблемите на библиотеките, като изяснява ролята на публичните библиотеки, които се намират в началния етап от своето развитие, в организацията и обслужването на народа.

На първата международна конференция на библиотекарите (Лондон, 1877) Дюи изнася доклад, посветен на идеята за пълна демократизация на библиотечното обслужване на народа, като развива концепцията си за опростяване на системата за неговото обслужване чрез въвеждането на свободния достъп до книгите. След бурна дискуссия предложението на Дюи е прието и през 1879 г. в гр. Паутукот е открита първата библиотека в света със свободен достъп до фондовете. По-късно тази демократична идея на Дюи се разпространява в цял свят, включително и в България.

През 1876 г. Дюи реализира и други свои идеи в областта на библиотечната техника. Разработва основите на библиотечния почерк и го утвърждава като важна

практическа учебна дисциплина, за създаването на която му помага доброто владение на стенографията. Нея той усвоява в колежа в Амхърст и я той използва активно през целия си живот.

Дюи стандартизира и размерите на каталожната картичка (7,5 x 12.5 см), която създава след внимателен съпоставителен анализ на размерите на картичките, използвани в десетки библиотеки. Стандартизира и размерите на каталожните чекмеджета, предназначени за библиотечните каталози. Размерите на каталожната картичка, предложени от Дюи, са приети в цял свят в качеството на международен стандарт.

Стремежът към стандартизация навел Дюи на мисълта за потребността от еднакви съкращения на думите, най-често срещащи се в библиографското описание и каталогизационната практика. Не всички предложени от него съкращения на думите били приети, но самата идея за стандартизация на съкращенията в библиографското описание получила широк отзвук, който продължава и в съвременната каталогизация.

Като секретар на АЛА той направил постъпки и за стандартизация на библиотечното обзавеждане, създавайки специално Библиотечното бюро, чиято задача била да произвежда всичко необходимо за обзавеждането на библиотеките.

През следващите години Дюи става инициатор на десетки проекти, свързани с проблемите на стандартизацията в областта на библиотечната работа, обосновал необходимостта от единство на принципите в сферата на каталогизацията и класификацията, поставил на научна основа въпросите за регистрацията на фонда и библиотечната статистика, както и необходимостта от въвеждане на единна библиотечна документация. Широко разпространява идеята си за необходимостта от централно отпечатване на каталожните картички, съдържащи библиографското описание и класификационните индекси на книгите. Отстоява тази си идея в продължение на 20 години, докато през 1900 г. Библиотеката на Конгреса на САЩ не започва експерименталното отпечатване на картичките, което продължава и днес.

За няколко години от математика израства великият библиотекар, човек с остро аналитично мислене, който преосмисля основите и същността на публичните библиотеки и библиотечната работа, като ги реорганизира и ги превръща в библиотеки на утрешния ден и на бъдещето.

С името на Мелвил Дюи е свързана и появата на библиотечното образование. Още през 1879 г. той публикува статия, в която пръв в световната професионална литература поставя този важен за професията ни проблем. След няколко години, през

1883 г. на годишната конференция в Бъфало Дюи отново се обръща към съотечествениците си с призив да подкрепят идеята му за създаване на училище за библиотекари и даже предложил учебно заведение, в което то да се осъществи, но замисълът му се реализира няколко години по-късно, защото той среща силна обществена съпротива на женофобите в Колумбия, които му устройват истинско Ватерло и внасят доклад пред университетското ръководство против допускането на жени в него. Дюи е обвинен в своеволие и в неспазване на устава на учебното заведение.

В статията си „Библиотечното дело като професия за жени“ (1886) Дюи пръв обръща внимание върху това, че жените се отличават с редица черти на характера си, които са изключително подходящи за работата на библиотекаря. Започва битката на Дюи за навлизането на жените в библиотечната професия, успял да убеди обществото, че това е самостоятелна професия, достойна за признание и уважение.

Преодолявайки трудности от различен характер, първото библиотечно училище не само в САЩ, но и в света започва своето начало към Колумбийския колеж в Ню Йорк на 5.01.1887 г. Първите студенти са група от 3 мъже и 17 жени, които за пръв път в световната история на библиотеките се обучават, за да бъдат допуснати на работа в тях. Втората група започва занятия през поември същата година.

Дюи е основният преподавател в библиотечното училище. От 108 лекции, изнесени от щатни преподаватели през първата година, 72 от тях са прочетени от Дюи. Той съумял да привлече за лектори най-видните библиотековеди в САЩ, сред които са Ч. Е. Кътър, В. Фостър, Е. Ричардсън и др. Съвременниците му отбелязват високото ниво на подготовка на библиотекарите в училището и ентузиазма на студентите, които след лекциите при Дюи били готови да се занимават до късно през нощта.

Училището имало голям успех. За втората учебна година били подадени 100 молби, но били приети само 22 студенти. Независимо от това на 5.XI.1888 г. Съветът на попечителите взема решение за закриването на училището и освобождава Дюи от всички заемани от него длъжности.

В началото на 1889 г. Дюи, заедно с библиотечното училище, неговите студенти и преподавателите, се премества в гр. Олбани – административен център на щата Ню Йорк, където оглавил Нюйоркската публична библиотека, в която работил до 1906 г., **когато настъпват** сериозни сътресения в живота му и той е принуден да се откаже от библиотечната си работа, оставяйки зад себе си единствено създадената от него през

1895 г. компания Лейк Плесид Клуб, която ръководи в продължение на 26 години до последния ден от живота си (4).

На организацията и развитието на Колумбийското библиотечно училище Дюи посветил част от своите знания, сили и рядко срещана енергия. След него библиотечни училища се откриват и в други градове на САЩ и в много случаи той им оказва значителна методическа помощ, споделяйки своя опит. Създаването на библиотечните училища несъмнено благоприятства както за подготовката на квалифицирани специалисти за библиотеките в САЩ, така и за повишаване на авторитета на библиотечната професия. Голямата заслуга на Дюи се състои в това, че посочил на обществото възпитателната роля на библиотекарите, които наравно с учителите имат огромни педагогически и обществени отговорности.

Принудителното оттегляне на Дюи от библиотечната работа предизвиква възмущението на библиотечната общност, от името на която Херберт Пътнъм – по това време директор на Библиотеката на Конгреса, пише гневно писмо до ръководството на университета, в което четем: „обвиненията срещу Дюи са смешни, а техните мотиви недостойни... Няма друг човек от живеещите днес, на когото ние сме толкова задължени за активното развитие на библиотеките и нарастването на интереса към тях през последната четвърт на отминалото столетие. Няма друг, който с такъв ентузиазъм да е работил за развитието на практиката на библиотечното обслужване на специалистите... Дюи ядеше, пиеше и спеше, говорейки за библиотеките и библиотечната работа в продължение на 24 часа в денонощието, през всичките месеци и години на своя живот” (3). Според оценката на Пътнъм „нико един от американските библиотекарите не е получил толкова широка известност в чужбина, както Дюи. Това се обяснява с неговите заслуги в развитието на библиотечното дело, а така също и с факта, че благодарение на него публичните библиотеки са признати за движеща сила в образованието на народа” (3).

Въпреки солидната подкрепа на професионалната общност, на 55 години Дюи се разделя с библиотеките, на които посвещава повече от три десетилетия, за да остане завинаги с делата си в тяхната световна история като една от най-ярките личности в нея, за която и до днес учените продължават да пишат и да се удивляват на реформаторските му идеи, осъществени благодарение на невидания му организационен талант и на уменията му да вижда далече в бъдещето.

От 1906 г. до края на дните си Дюи се посвещава на проекта си Лейк Плесид Клуб, чието начало поставя през 1895 г., когато създава център за отдих и почивка,

предназначен за библиотекари и педагози. Той бил разположен на брега на живописно езеро, където са построени и площадки за различни видове зимни и летни спортове. В началото клубът започва дейността си скромно. Дюи закупува 40 декара земя в Лейк Плесид, щата Ню Йорк, и една вила за почивка на 30 човека. Във времето благодарение на енергичното му и умело стопанско и финансово ръководство дейността на клуба се разраства бързо. Членовете му стават над 1500, а владенията му достигат 40 000 декара, върху които са построени 400 вили с удобства за евтина почивка и спортуване – гребане с лодки, игри на тенис-кортове и др. Материалното положение на клуба се подобрява до такава степен, че през 1927 г. Дюи основава филиал и на море във Флорида. Към клуба създава и издателство, а по-късно започнал да издържа и специално климатично училище за деца в Нортууд.

Дюи бил убеден, че трудът на библиотекаря и учителя е напрегнат, а отдихът в клуба ще им позволи да възстановяват своите сили и здраве. Направил много и за намиране на финансови средства, осигуряващи съществуването и развитието на клуба. Тук пристигали за 24 дни стотици библиотекари, които разменяли мисли, идеи и опит, и постепенно клубът се превърнал в школа за иновации и добри практики. През 1932 и 1980 г. тук, в Лейк Плесид, се провеждат зимните олимпийски игри. По време на Втората световна война, когато много библиотекари са принудени да бягат от Европа, те намират убежище в клуба на Дюи в Лейк Плесид.

Казаното дотук отразява само една малка част от всичко направено от Дюи за библиотеките и за нашата професия. Той оставя много книги и над 500 статии, които са кратки и делови, а мислите и идеите – пределно ясни. Чужд на мъглявото теоретизиране, публикациите му имат практическа насоченост. Идеите, които застъпва в тях, обаче са новаторски, а начините, които сочи за реализирането им, са достъпни и реалистични. Това го прави един от най-популярните автори сред американските библиотековеди, а влиянието му върху изграждането на библиотечното дело не само в Америка, но и в света е непреходно.

Библиография

1. Цит. по : Бойд, Р. У. Универсум информации : Жизнь и деятельность Поля Отле. – Москва, 1976, с. 56.
2. Пак там.
3. Цит. по : Дафиннов, З. Мелвил Дюи. // *Библиотекар*, 1972, № 1, с. 39–43.
4. Сукнасян, Э. Р. Слово о Мелвиле Дюи. // *Науч. и техн. библ.*, 2002, № 5, с. 115–123.
5. Божилова, Виолета. Мелвил Дюи. // *Библиотека*, 1993, № 8, с. 54–59.